

DE MODERNE MENS

11 oktober 1974

Goede avond, vrienden.

Wij zijn niet alwetend of onfeilbaar, maar menen toch heel wat te weten, waardoor het ons mogelijk wordt het door u gestelde onderwerp aan te kunnen. Daarom beginnen wij maar meteen met een kritisch portret van:

DE MODERNE MENS

Indien wij nl. spreken over de hedendaagse mens dan gaat het over een zo grote sortering dat je daar in een paar uur niet klaar mee komt. Spreek ik over de moderne mens, dan gaat het om de mensen die bij deze tijd en de westerse wereld behoren. In uw dagen zijn er immers op de wereld nog mensen die in feite nog leven als in een ver verleden of als in de 16e of 17e eeuw enz.. Dergelijke mensen kennen vaak nog de complete regentenmentaliteit. U weet toch wat een regent is? Dat is iemand die anderen regeert onder het voorwendsel dat hij wel weet wat goed is voor anderen, terwijl die anderen zelf nooit zullen beseffen wat werkelijk goed voor hen is. Een mentaliteit die je verder veel bij regeringen aantreft.

Onze vraag is echter: wat is de moderne mens? Iemand die lichamelijk veel minder presteert dan zijn voorouders behalve natuurlijk wanneer het om voetballen gaat. Het geluid dat hij dan, vooral bij een doelpunt, weet te presteren is waarlijk overstelpend en zou hen door Oude Germanen niet kunnen worden verbeterd. De moderne mens is sneller dan de mens van voorheen in reactie en opnemingsvermogen, maar alleen binnen zijn eigen milieu. Aan de andere kant ziet, ruikt en hoort hij minder dan de mens van vroeger. Dit laatste lijkt mij overigens een zegen voor hem. Hij is verder over het algemeen wel sociaal ingesteld. D.w.z. dat hij uitgaat van een gemeenschap die verplicht is voor hem te zorgen. Wanneer die gemeenschap dit niet doet, vindt hij die gemeenschap asociaal en doet hij wat terug. Dit noemt de gemeenschap op zijn beurt dan weer asociaal en zo ontstaan de conflicten in de maatschappij.

De moderne mens gelooft weinig want hij beroept zich op de wetenschap, maar is verder zeer goedgegelovig, zelfs bijgelovig. Vertel hem dat je voor de verdediging van het land weer een stel nieuwe straaljagers nodig hebt en hij gelooft je onmiddellijk en realiseert zich geheel niet dat men deze straaljagers alleen nodig heeft om de economie verder te laten draaien zoals zij reeds draait. Want indien men deze dingen niet koopt wordt er door velen ook minder verdiend. En wanneer er minder verdiend wordt, wordt er ook minder uitgegeven. Wordt er minder uitgegeven, dan zijn er vele industrieën die niet meer voldoende winstgevend kunnen draaien, wat dan weer moeilijkheid oplevert voor de arbeidsgelegenheid. En de arbeid is nu eenmaal heilig.

Een mens moet volgens de moderne mens toch zes tot acht uren kunnen werken om te leven. Het zou volgens velen verschrikkelijk zijn wanneer men voor dezelfde beloning in goederen maar bv. 24 uur per week zou moeten werken. Dat is slecht voor anderen zeggen degenen die zelf niet veel meer doen dan hun liefhebberijen nalopen. De morele gevolgen daarvan zouden onvoorstelbaar zijn. Wat moet je bv. doen om in een dergelijk geval een voldoende recreatie voor die mensen te scheppen? Daaraan komt men nooit toe. CRM zou in een dergelijk geval het belangrijkste ministerie van de gehele gemeenschap worden en dat kun je niet hebben. CRM moet een soort verkapte sinterklaas blijven vol van kunstzinnige bedoelingen en sociale misverstanden.

Laat ons liever eens zien wat de moderne mens zo langzaam toch begint te beseffen. Hij begint zich bv. steeds meer af te vragen of het wel zo goed is om zo modern te zijn. Hij meent dat er andere, voor de mens betere wegen bestaan. Hij heeft gelijk. De moderne mens vraagt

zich af - wat een goed punt mag heten - of alle doelmatigheid in zijn samenleving nu wel zo doelmatig is als zij lijkt. Hij kwam bv. tot de conclusie, dat efficiency bij huisvesting van mensen pleegt uit te lopen op vele bezwaren en conflicten van meer psychologische aard, die de mens - en soms zelfs de gemeenschap - moeilijkheden berokkenen.

Ook is hij tot de conclusie gekomen dat de voortdurend groeiende economie over het algemeen een groeiende overlast betekent voor steeds meer mensen, zodat er op een gegeven ogenblik een teruggang op zal moeten treden, al is het alleen maar omdat er niet voldoende mensen meer over zijn die de dingen draaiende willen houden. Trouwens, het ziet er soms naar uit dat een waarschuwingfase 3 voor luchtverontreinigingen binnenkort zal gaan betekenen dat de radio omroept: "mensen met ademhalingsmoeilijkheden: fase drie is ingetreden, dus zo weinig mogelijk ademen".

De mens gaat naar de maan. Iets waarmee hij reeds lang mee bezig was, maar wat hij nu ook letterlijk heeft gedaan. Waardoor de moderne mens vaak meent te mogen stellen dat de mensheid nu in de ruimte is. In feite is dit eerder voor een groot deel gezwam in de ruimte. Want de "ruimtemens" doet tot op heden niet veel meer dan draaien rond de aarde. Een enkele satelliet draait al wat verder en gaat tot Mercurius of tot Saturnus maar de mens heeft nog steeds zijn zonnestelsel niet kunnen verlaten en kent dit feitelijk nog niet eens goed.

Vele moderne mensen koesteren illusies omtrent eigen grootheid, wat niet zo heel erg is en komen daardoor tot een schromelijke overschatting van eigen mogelijkheden, belangrijkheid en rechten: wat wel ernstig kan zijn. De mensheid als geheel lijdt volgens mij ook al aan een zelfoverschatting, wat volgens mij nog het beste tot uiting komt in het veelal onvoorwaardelijke vertrouwen dat men stelt in z.g. deskundigen. De moderne mens denkt vaak dat dokter wel weet wat voor hem het beste is. Dokter zelf is het daarmee roerend eens. Maar zo goed weet dokter het ook niet. Bovendien is dit een terrein waarop de kleinste foutjes soms onherstelbare gevolgen hebben. Kortgeleden kwam er nog iemand aan, die verkouden was en hoge koorts had. Hij werd behandeld alsof hij een bepaalde besmettelijke ziekte had en kwam bij ons terecht, overleden aan een ziekte die hij nooit gehad heeft. Wat een vreemde zaak is. Voor vele mensen geldt wat een professor zegt. Zo die man stelt dat iets voor eenieder goed en juist is, dan is het voor hen zo, zonder voorbehoud, maar vaak wel met berouw nadien.

Wanneer een econoom betoogt dat de ontwikkeling een bepaalde weg zal volgen geloofde men hem ook lange tijd. Tegenwoordig neemt echter dergelijk intens vertrouwen wel wat af, daar steeds meer mensen gaan beseffen dat economen betogen hielden om de wenselijkheid van bepaalde ontwikkelingen aan te tonen, die later kostbaarder en nuttelozer bleken dan zelfs een leek had kunnen verwachten. Kortom: in de moderne mens neemt het blinde vertrouwen in gezag af en neemt een kritiek op gezag in elke vorm toe. Wat volgens mij een gunstig teken mag heten, daar het aantoonde dat men ook zelf over vele dingen na gaat denken. De moderne mens is wel goed maar hij is kennelijk nog niet helemaal gek. Wat sommige mensen in leidende posities dan weer betreuren.

Maar uw opdracht luidde dat ik een kritisch portret moet geven. Voor mij betekent dit, dat ik nu bepaalde punten uit het geheel van uw maatschappij ga lichten en afzonderlijk beschouwen. Er zijn mensen, die menen dat je met drugs verder komt. Indien u naar onze kant wil komen is dit vaak zelfs juist, maar u komt dan zelden meteen in een aangename omgeving. Men vlucht voor de werkelijkheid, maar beseft niet dat men met zijn gedachten en benaderingen wel eens op een verkeerd spoor kan zitten. Toch is dit gewoonlijk het geval, daar de moderne mens weliswaar steeds meer zelfstandig gaat denken, maar slechts zelden over voldoende gegevens beschikt om zich omtrent eigen lot en de ontwikkelingen in de wereld een juist beeld te vormen. Zo ontstaan er problemen die men met verdovende middelen voor zich probeert op te heffen. Daarnaast kennen de mensen van heden vele andere soorten drugs als: geloof in eigen uitverkorenheid boven anderen, macht en politieke beschouwing, uitgaande van het feit dat men zelf alleen gelijk heeft en niemand anders. Opvallend bij de moderne mens is het geringe aantal onder hen dat nog in staat is te beseffen, dat elke medaille twee kanten heeft. De eenzijdigheid lijkt eveneens een vlucht voor de werkelijkheid in te houden.

Onbegrijpelijk lijkt mij dit niet, daar de moderne mens zoveel verschillende feiten gelijktijdig moet verwerken door de verbindingen die voor hem de wereld steeds kleiner maken. In vroegere tijden duurde het vele maanden, soms zelfs jaren, voor men hoorde, wat er bv. in Indië was gebeurd. Het was dan verleden tijd en vergde geen beslissingen of meningsvorming meer. Nu echter hoort men dit binnen enkele uren en dient het dus actueel te beoordelen en eigen houding zonder meer te bepalen.

Een voorbeeld van deze tijd: de mens van heden wil meestal wel het goede maar slaagt daarin zelden. Wat mogelijk van groot belang is. De moderne mens wil immers zo vaak het goede, maar komt er steeds minder toe dit ook zelf te doen. De doorsnee mens van heden zou eigenlijk een ideale wereld willen scheppen. Maar er zijn zoveel zaken die hem daarbij tegenhouden. Ik probeer u een voorbeeld hiervan te geven: Het is naar ik meen eenieder bekend dat er op deze wereld grote zakenconcerns zijn die gangstermethoden gebruiken om hun belangen zeker te stellen of te bevorderen. Het is bekend dat dergelijke zakenrijken - al dan niet met hulp van bepaalde staten en instanties - bv. in bepaalde landen revoluties veroorzaken en iedereen keurt dit af. Wat men niet beseft is echter het volgende: Wanneer die gangstermethoden daadwerkelijk werden bestreden zouden die maatschappijen niet meer zo goed kunnen werken. Zij zullen dan hun activiteiten in gaan krimpen en minder geld in omloop brengen. Hierdoor ontstaat een tekort aan inkomsten voor de staat, gepaard gaande met een toenemende werkloosheid voor de mensen. Hierdoor worden alle lagen van de bevolking en het bedrijfsleven direct of indirect getroffen - denk eens aan omzetverminderingen, het stilvallen van toeleveringsbedrijven enz. De kosten van een juist en rechtvaardig ingrijpen lijkt degenen die beter de situatie beseffen dan ook vaak onmogelijk, omdat zoveel onschuldigen daaronder zouden moeten lijden en de staat zelf - vooral de politieke partijen - aan invloed en gezag zouden inboeten.

Het lijkt op het verhaal van de dief die betrapt en veroordeeld werd. De man huurde een auto en wel regelmatig. Hij bracht zijn geroofde gelden onder de mensen, was royaal. Nu echter bleek dat vele mensen opeens minder gingen verdienen omdat hij betrapt werd. Hij huurde geen auto's meer, dus de garage miste tot dan regelmatige inkomsten. De bakker, de slager, het restaurant, de kroeg, de kruidenier zagen hun omzet opeens teruglopen. Zij kochten dus voorzichtiger in, wat weer de inkomsten van bedrijven, handelsreizigers enz. beïnvloedde. Het feit dat de dief betrapt werd, kostte honderden mensen geld dat zij liever niet wilden missen. Dat is nu het probleem van de moderne mens in vele gevallen: hij wil het goede, wil rechtvaardigheid enz., maar wanneer hij dit werkelijk geheel door zou voeren kost het hem te veel.

De moderne mens is vaak bereid om grote offers te brengen, maar is geneigd te eisen dat hij die offers dan ook zelf in omvang en betekenis zal mogen bepalen. Hij wil bv. geen afstand doen van zaken die hij eigenlijk zou kunnen missen zoals kleuren-tv., radio, auto, wasmachine, ijskast enz., wanneer hij in het welvarende westen woont. Woont men in de z.g. onderontwikkelde landen, dan heeft men die dingen wel niet maar wil toch graag iets meer hebben dan een ander en dit dan behouden. Een Afrikaan die een fiets heeft, terwijl anderen er geen hebben, is daarop even trots als een autobezitter hier. Er ontstaan soms gehele drama's over schijnbaar onbelangrijke zaken. In een nog primitief levende en zich kledende omgeving, draagt een van de dames een bustehouder. Gezond is dat ding niet, mooi is het ook niet. Maar het is een teken van cultuur. Voor die vrouw is het bezit en behoud van dit stukje stof belangrijker dan een nerts mantel voor menige dame uit een beschaafde omgeving en zij zal daarvoor dezelfde of grotere offers willen brengen.

Een probleem van uw dagen is het feit dat de mensen vooral naar uiterlijkheden zien en menselijke waarde afmeten aan de hand van uiterlijke zaken. Jammer genoeg kijkt men maar zelden naar innerlijke kwaliteiten en waarden van de mensen wanneer het er om gaat hen te beoordelen of een relatie met hen aan te gaan of af te wijzen. Toch beseft eenieder theoretisch wel dat een ijskast, auto, of bustehouder ook geen verschil maken wanneer het gaat om de vraag of iemand een goed mens is. Wie innerlijk geen goed mens is, kan met zijn bezittingen en uiterlijk vertoon toch op den duur niets goed maken. Wat men wel beseft maar waar men gewoonlijk niet naar handelt.

Kleren maken de man? Een leuze die ook nu nog klinkt en voor velen nog een waarheid schijnt te zijn ook. Maar mogelijk spelen hier zakelijke motieven een rol. De kappers hebben in ieder geval aan de langhaar-mode voor heren kapitalen weten te verdienen en ook het gebruik van cosmetica door heren is een onbetekenende uiterlijkheid die velen rijk maakt. Uiterlijkheden die veel kosten en niets werkelijk veranderen, worden door belangengroepen bevorderd. Vrijtijds-kleding bv. is op zich aanvaardbaar, maar niet wanneer zij zo modebewust en kostbaar wordt, zoals men nu tracht te bereiken. Men probeert dergelijke zaken te doen aanvaarden om er beter van te worden, niet omdat u als gebruiker daarmee beter af zou zijn. U moet meer kopen.

Een voorbeeld? Uitgerafelde spijkerbroeken waren tijdelijk de mode en werden dus uitgerafeld verkocht voor prijzen die veel hoger waren dan die van geheel normaal afgewerkte kledingstukken van dezelfde kwaliteit. Dit, ofschoon men er minder werk aan had en zelfs wat minder materiaal voor gebruikte. Onzorgvuldigheid in de mode wordt nog steeds door bepaalde groepen als "in" gepropageerd, niet omdat iemand er hierdoor prettiger in zou kunnen leven, maar alleen omdat men op deze wijze meer kan ontvangen terwijl men minder geeft. De moderne mens schijnt in vele gevallen uit te gaan van het standpunt, dat het goed en verstandig is voor zo weinig mogelijk zo veel mogelijk te ontvangen. Het consumeren is tot verdienste verheven. Zelfs in de meest achterlijke landen leert men de mensen dat consumptie status brengt, belangrijkheid en inhoud geeft aan je leven. Daarom consumeert de doorsnee moderne mens meer dan goed voor hem is en veelal bovendien van een kwaliteit die voor hem nadelig is. Zelfs in de voeding gaat dit op. Nuttelose bestedingen zijn de basis van de huidige economie. Toch doen vele mensen, indien je hun wijze van leven en hun aanschaffingen beziet, je denken aan een blinde die met alle geweld kleuren-tv. wil hebben, of een dove die met alle geweld quadrafonische apparatuur wenst te bezitten.

Hoe cynisch het ook moge klinken, de moderne mens gelooft het steeds weer wanneer men hem probeert wijs te maken dat hij dergelijke zaken voor zijn geluk niet kan ontberen. Hij is mogelijk daardoor ook bijgeloviger dan de laatste eeuwen het geval was. De mens van heden wil het gevoel hebben dat hij kan winnen, mogelijk omdat hij zich innerlijk altijd de verliezer voelt. Een hele industrie van flipperkasten e.d. berust hierop. De meeste mensen beseffen wel dat zij op den duur altijd moeten verliezen, maar blijven spelen in de hoop toch te winnen. Het lijkt bijna een parodie op de menselijke maatschappij. De staat heeft ook al zijn deel in de kansspelen. Een staatsloterij bv. bij u geeft een prijskans van 1 op 10. Vele mensen spelen echter liever in de lotto, ofschoon die maar een winstkans geeft van rond 1 op 70.000. Want zij denken - hopen - dat juist zij die ene kans zullen treffen, die werkelijke winst, ja, mogelijk rijkdom betekent. Naar mijn mening geloven zo vele mensen tegen alle redelijkheid in aan geluk omdat zij dit in zichzelf niet meer weten te vinden. De mogelijkheid tot geluk voor de moderne mens is uiterlijk nogal beperkt. Wat begrijpelijk is.

De moderne mens leeft in een milieu dat hem aan allerhande spanningen onderwerpt. In een landelijk milieu zijn er voortdurende wijzigingen die hem beletten zichzelf te blijven. Hij wordt steeds weer gedwongen zich aan te passen aan zaken die hem persoonlijk niet liggen. Leeft men in een achterlijk land, dan zijn er leuzen van voortuitgang, waaraan een mens wil beantwoorden omdat hij betekenis wil hebben, terwijl hij nog niet over de werkelijke middelen en mogelijkheden daartoe beschikt. En leeft men in een beschaafde stadsgemeenschap, dan wordt de mens voortdurend belaagd door het rumoer van allerhande soorten verkeer, stikt steeds weer half in de bezwangerde dampen die men in steden nog "frisse lucht" durft te noemen, wordt voortdurend gestoord in zijn voornemens door anderen, dient steeds weer op zijn hoede te zijn voor alles rond hem, omdat dit gevaren bergt.

De mens staat in uw dagen voortdurend onder grote spanningen in een steeds complexere maatschappij, terwijl het werkelijke geluk voor de mens eerder gelegen is in een eenvoud van leven en werken. Menselijk geluk is zelden of nooit gebaseerd op een je bewust afzetten tegen het bestaande zonder meer. Het kan alleen bereikt worden wanneer een mens blijft uitgaan van zijn eigen en werkelijke behoeften en mogelijkheden. Daartoe komt men echter in uw dagen maar zelden meer.

Bij de moderne mensen zijn er velen, die - vooral wanneer zij wat jonger zijn - luidruchtig tegen allerhande zaken protesteren. Maar zelfs dit protest wordt langzaamaan een industrie, terwijl het zijn betekenis verliest door de overmaat aan protesten. Het is een mode. Het is al zover gekomen dat in sommige jeugdbladen advertenties verschijnen, waarin jongeren die willen gaan protesteren, er op worden gewezen dat het mogelijk is hun protesten modieus gedrukt te krijgen op papier in de laatste modekleuren. Is dat niet krankzinnig? Toch stinken sommige jongeren erin. De moderne mens is te goedgegelovig. Wanneer men hem zegt dat iets mode is, doet hij het eenvoudig. Eigenlijk zou hij moeten leren zelf te bepalen wat goed voor hem is.

Wat niet betekent dat ik niets goeds aantref in de moderne mens. De doorsnee mens van heden heeft wel degelijk hart voor zijn medemensen. Hij is helaas vaak te lui en hoopt dat anderen het nodige zullen doen. Maar wanneer het er werkelijk op aankomt en hij persoonlijk met het lijden van anderen wordt geconfronteerd, trekt hij zich dit aan en probeert hij er iets aan te doen. Maar let nu eens op: dieren vallen niet onder allerhande sociale wetten en regelingen. Wie rond zich kijkt zal zien dat dieren door meer mensen fanatieker worden beschermd dan de mensen zelf. Men neemt immers aan dat mensen wel wettelijke bescherming genieten en de nodige hulp zullen kunnen verkrijgen. Toch wil de moderne mens soms zeer nadrukkelijk eens laten zien dat hij heus wel wat voor anderen over heeft. Wat dan vaak op een vorm van persoonlijke reclame uitloopt, maar dat mag de pret niet drukken.

Denk niet, dat deze behoefte eens nadrukkelijk iets goeds te doen, alleen ligt bij de mensen die fatsoenlijk worden genoemd. Iemand uit de Binnen Bantammerstraat die zijn weelde verdient aan drughandel, betaalde niet zo lang geleden voor een kind een kostbare en langdurige medische behandeling onder het motto: het is nodig en als je moet wachten tot ambtenaren dit alles hebben goedgekeurd, is het mogelijk al te laat. Wat edelmoedig genoemd kan worden daar het kind in kwestie - levende op een woonwagenkamp - op geen enkele wijze met hem gelieerd was. Elke mens heeft wel zijn goede kanten, maar die zijn vaak niet bepaald actief. Zou de neiging te vertrouwen op het gezag, dit gezag als onaantastbaar te beschouwen, soms ook een grote rol spelen? Het is in ieder geval zeker dat vele mensen niet redelijk reageren.

In de kwestie Nixon zijn er nu nog vele mensen, die menen dat Nixon terecht vrijuit gaat, omdat je een president nu eenmaal niet als een gewoon burger voor zijn daden aansprakelijk mag stellen. 23 % van de burgers van de USA denkt nog zo. In het buitenland ligt het anders, maar dat is m.i. te wijten aan het feit dat Nixon nogal wat successen boekte in de buitenlandse politiek en zo vele machten buiten de USA confronteerde met zaken die zij niet zo prettig vonden, omdat zij daardoor hun eigen gevoel van belangrijkheid geschaad achtten. Vandaar dat vaak bevorderd wordt buiten de USA, dat zaken als die van Nixon wat agressiever benaderd worden dan anders het geval zou zijn.

Neem een ander voorbeeld: den Uyl. De man zou een brief geschreven hebben, die hij als minister-president niet geschreven heeft, maar die hij toegeeft persoonlijk wel geschreven te hebben. Omdat hij dit persoonlijk gedaan heeft, meende hij dat deze brief in politiek opzicht in feite niet geschreven was. Maar daar iedereen zei dat hij wel geschreven was, vond hij het zelfs goed, dat iedereen zou kunnen weten wat daarin stond. Waarbij hij dan opmerkt dat men wel moet weten, dat hij het niet bedoeld heeft zoals hij het geschreven heeft. Dat is nu een voorbeeld van een redelijk eerlijk man die in de klem komt. Want Joop is werkelijk redelijk eerlijk voor een politicus. Mogelijk werd hij daarom door sommigen zo scherp aangevallen op dit punt. Aan de andere kant lijkt het mij een teken van mogelijke grootsheid voor uw land, dat het nog redelijk eerlijke politici voortbrengt.

Er zijn andere figuren die kentekenend kunnen zijn voor de mentaliteit van de doorsnee moderne mens. In het zuiden van uw land woont bv. een zielenredder, een monseigneur, die het naar eigen denken alles zo goed weet. De man gedraagt zich vaak als een pastoor, die enkele maanden na een gesloten huwelijk komt informeren waarom er nog geen kindje onderweg is. Echt een modern doende man van het oude stempel dus. Deze man is voor mij de absolute tegenpool van de NVSH. Toch staat de man in zijn recht wanneer hij zijn inzichten en meningen verdedigt.

Het is echter volgens mij niet zijn recht om anderen te zeggen hoe die moeten leven. Wel acht ik het zijn recht als hoofd van een geloofsgemeenschap, te zeggen hoe volgens hem dit geloof beleefd moet worden. Dat is zijn functie. En wie het niet met hem eens is moet dan maar naar een andere kerk gaan. Maar hij heeft het recht niet de gehele geloofsgemeenschap met vele andersdenkende gelovigen zonder meer aan zijn eigen - volgens mij vaak zeer bekrompen - opvattingen te binden.

Toch zijn er heel wat mensen die nooit een geloofsgemeenschap zullen verlaten. Voor hen geldt: juist of niet, dit is ons geloof, dit is onze gemeenschap en daaraan moeten wij ons, desnoods tegen beter weten in, vast blijven klampen. Velen zeggen: Gijsen is eigenlijk een verschrikking, wij zijn het niet met hem eens op vele punten maar dat hindert niet. Wij moeten ons onderwerpen want uiteindelijk zijn wij katholiek. Volgens mij zou het voor hen beter zijn zich te realiseren dat zij christenen zijn en zich als zodanig te gaan gedragen, dan zich aan uiterlijkheden te binden en te ergeren tegelijk. Maar mogelijk zie ik dit verkeerd. Altijd weer klampen mensen zich vast aan organisaties, ofschoon zij er weinig van weten en weinig aan doen. Denk eens aan de vakbonden. Een vakbond bestaat uit een groot aantal mensen, die contributies betalen en daarover kankeren, maar de moed niet hebben voor zichzelf op te komen, omdat eenieder georganiseerd is. Vakbonden bedrijven politiek, waarvoor zij toch niet bestemd zijn. Er zijn heel wat mensen, die begrijpen dat dit niet is, zoals het behoort. Maar wanneer een ander kritiek geeft zullen zij de bond verdedigen. Want ik ben nu eenmaal lid en ik betaal daarvoor. Het is mijn groep en: Right or wrong, my union, my church... enz. Wat een ellendige eenzijdigheid demonstreert. Je vraagt je af waar dat naar toe gaat.

De moderne mens begint gelukkig wakker te worden en begint te mopperen. Maar hij weet nog niet hoe hij moet ageren daar hij zich nog niet gerealiseerd heeft dat blijvende gezagsverhoudingen alleen kunnen blijven bestaan op grond van een betrekkelijk algemene gezag aanvaarding. Daarnaast heeft hij nog niet geheel begrepen hoe men bij niet aanvaarding van dit gezag, door een uiterlijk zich er niet tegen verzetten maar rustig eigen gang gaan, een uitholling van dit gezag tot stand kan brengen, die het uiteindelijk geheel teniet doet gaan. Nog steeds is men ervan overtuigd, dat men ofwel ergens voor, dan wel ergens tegen moet zijn. Maar steeds meer mensen gaan beseffen, dat het vooral belangrijk is jezelf te zijn. Het gaat er niet om, wat anderen zeggen, wat je wel en niet moet doen, het gaat er vooral om, wat je zelf beseft wel of niet te moeten doen. Het aantal mensen dat in deze dagen zo begint te denken, neemt steeds toe. Wat wil zeggen dat deze mensen in feiten een algehele revolutie in de maatschappij veroorzaken.

Er zijn heel wat mensen die niet van revoluties houden, omdat zij verkeerdelijk menen dat een echte revolutie altijd gepaard zal gaan met geweld. Dit is echter niet juist. Een werkelijke revolutie is een werkelijke en bijna onvermijdelijk geworden verandering, die van onderaf in een gemeenschap ontstaat en uiteindelijk resulteert in een verandering van het openlijk heersende systeem. Wat u - en men - als revolutie pleegt te beschouwen, is eerder een vorm van politiek stuivertje wisselen met behulp van geweren: De mogelijk oprechte dictator die rechtse denkbeelden heeft, vindt tegenover zich een ander die bv. links denkt. Deze tweede grijpt de macht met geweld, maar zal zijn denkbeelden niet in het volk weerspiegeld zien. Hij heeft dan, indien hij zich wil blijven handhaven, geen andere keuze dan zich op zijn beurt als dictator te gaan gedragen en de middelen te gaan gebruiken die hij eens zijn tegenstanders als hun grootste misdaad verweet.

Wanneer een mens zichzelf een leider voelt te zijn, zal ook hij zijn medemensen als onmondigen gaan behandelen, ook hij zal zijn eigen wil ten koste van alles en in de eerste plaats door willen zetten. Wat betekent, dat zelfs de man die een revolte leidt om zo tot democratie te komen, op den duur de vrijheden van zijn medemensen zal moeten gaan beperken of hij dit nu wenst of niet. Eenieder die denkbeelden door wil zetten, die niet of niet geheel volgens zijn inzichten juist binnen het volk bestaan, zal eindigen als dictator. Daarom is dit ook de eeuw van de dictators. Trouwens, menige gewone mens heeft dergelijke neigingen ook.

Toen ik bezig was dit onderwerp voor te bereiden, heb ik mij afgevraagd wat kenmerkend is voor de moderne mens. Ik kwam tot het volgende antwoord: Hij heeft gewoonlijk een grote bek, of hij hem altijd opendoet is een andere zaak, maar hij heeft hem. Hij heeft twee oren, maar die schijnen hoofdzakelijk bestemd te zijn voor doorgaand verkeer, want het meeste gaat er aan de ene kant in en aan de andere meteen weer uit. Verder heeft de moderne mens grijpgrage handen en meent alles naar zich toe te mogen trekken. Hij heeft een paar onbeheerste voeten, waarmee hij meent door andermans tuin heen te mogen wandelen wanneer zijn lust of weg toevallig in die richting ligt, zonder excuus of dank u.

De moderne mens heeft een grote maag, die veelal dan wel overladen dan wel te leeg blijft. In beide gevallen is hij dikker dan voor een mens normaal zou mogen zijn. In het ene geval lijdt hij aan een teveel aan zetmeel en koolhydraten, in het andere geval aan hongeroedeem. Een vergelijkbaarheid in oorzaak bestaat niet, in uiterlijk helaas wel. Onmatigheid overheerst in de westerse samenleving. Zelfbeperking is iets wat steeds minder mensen schijnen te kennen. Soms lijkt het even of er een mode van zelfbeperking is uitgebroken, maar die is al snel voorbij, waarmee dan de gedragingen zowel als de gedragscodex van de groep zich weer onmiddellijk wijzigen ten voordele van onbeheertheid.

De moderne mens is iemand met hoge morele opvattingen en zoekt daarom ook graag overal spijkers op laag water. Hij is voor veranderingen, maar beseft meestal eerst wanneer het te laat is, dat niet alle veranderingen ook een verbetering betekenen. De moderne mens wordt steeds kaler en breder aan de andere kant. Wat gebruikelijk is, want de dingen die hij het meeste pleegt te gebruiken, zijn zijn zitvlak en zijn hoofd, dit gesteld in orde van belangrijkheid. Ook meent de moderne mens gewoonlijk, dat hij veel weet van de kosmos. In feite is hij pas zover gekomen, dat hij een klein eiland van weten te midden van het hem onbekende heeft leren omschrijven. Zeg je hem dit dan wordt hij meestal nijdig.

Wat hoort er nog meer bij een kritisch portret? Mogelijk het volgende: in de moderne mensen worden meer en meer bepaalde geestelijke kwaliteiten of gaven wakker. In hem komt naast alle bijgeloof steeds meer een innerlijk beleven voor, dat hem er toe brengt zijn menselijke waardigheid beter te beseffen en zijn menselijkheid beter te uiten. In de moderne mens zie ik tekenen van een doelbewust delen met anderen, een vorm van praktische naastenliefde die steeds vaker bij de mensen aanwezig blijkt te zijn. Bij vele mensen veranderen de begrippen omtrent eigendom. Zij zien eigendom minder als iets wat aan verwerving verbonden is en meer als iets wat aan gebruik gebonden is. Persoonlijk acht ik ook dit een grote vooruitgang, maar ik kan mij voorstellen dat er mensen op aarde zijn die daar anders over denken.

De moderne mens rekt in goud en betaalt met papier. Waarbij volgens mij het papier voor hem nuttiger kan zijn dan goud, daar je goud dat geen waarde meer heeft, ten hoogste nog voor sier kunt gebruiken, maar voor het papier altijd nog wel een nuttige functie in het kleinste vertrek in huis is weggelegd.

De moderne mens is gewoonlijk zeer nationalistisch ingesteld. Dit geldt ook voor die landen die deel uitmaken van de een of andere internationale. Waarschijnlijk is de mens zo ingesteld, omdat hij dan tenminste door zijn geboorte nog iets heeft waarop hij meent zich te kunnen beroemen. De praktijk is echter zo, dat de leuzen die de mensen aanhangen, nationalistische zowel als andere, voor een groot deel voortkomen uit de behoefte van bepaalde groeperingen om mensen tegenover elkaar te stellen en tegen elkaar uit te spelen. En wat dergelijke groepen betreft: er is mij bekend, dat sommige groepen zelfs bereid zijn internationale spanningen op te roepen om zo hun eigen industriële afzet te vergroten, waarbij zij het gevaar van een wereldoorlog, of zelfs een wereldvernietiging op de koop toe nemen, daar zij erop rekenen dat de politici het ergste op het laatste ogenblik toch wel tegen zullen kunnen houden. Wat voor hun intellect niet pleit. Deze mensen vergissen zich wanneer zij menen het recht te bezitten zo te handelen, zoals zij zich ook vergissen, wanneer zij menen dat politici iets tegen kunnen houden wanneer een volk in woede ontstoken is.

De moderne mens wordt voortdurend geconditioneerd en gemanipuleerd. De mens van heden denkt vaak dat hij een eigen mening heeft, tot hij ontdekt dat deze eigenlijk uit een opinieblad of iets dergelijks stamt. Ik heb mij zelfs laten vertellen, dat de meningsvorming van vele vrouwen nog steeds bij Libelle berust... Men streeft naar emancipatie van de vrouw. Wat neer komt op een poging de man meer te ketenen en in zijn mogelijkheden te beperken, daar deze vrouwen zich vaak proberen te gedragen als mannen en alle mannelijke taken zouden willen overnemen. Zij beseffen niet, dat zij daardoor als vrouw tekort kunnen schieten en zo zichzelf zowel als de man beletten eigen beste kwaliteiten geheel te ontwikkelen. Gelijke mogelijkheden voor allen lijkt mij een goed streven. Maar dan ook volledige gelijkheid in alle opzichten. Nu probeert de vrouw vaak de man klein te krijgen, terwijl de man die probeert de vrouwen klein te houden, aan de gemeenschap veel van de goede kwaliteiten ontnemt die de vrouw eigen plegen te zijn.

Een vrouw is volgens mij evengoed geschikt om te regeren als om kinderen te verzorgen. Vooral wat financiën betreft, zal zij eerder dan de man er naar streven het huishoudboekje van de staat sluitend te maken. Goed rekenen, goed organiseren en je snel aanpassen aan gewijzigde omstandigheden, zijn zaken die voor het voeren van een huishouding onvermijdelijk zijn. De vrouw heeft deze door vele jaren bij zich gecultiveerd. De man is in een dergelijk geval te zeer geneigd te stellen, dat het inkomen maar zonder meer aan zijn bestedingsbehoefte dient te worden aangepast. De vrouw probeert wel meer te krijgen, maar zal zich maar zelden gedragen of haar wensen werkelijk zijn geworden, voor hiertoe een gerede aanleiding bestaat. Op organisatorisch vlak is de man die zich "belangrijk" noemt al snel geneigd de organisatie van de zaken aan anderen te delegeren, opdat hij zich beter aan belangrijke besprekingen en overpeinzingen zal kunnen wijden.

Tot mijn spijt moet ik verder constateren, dat de neiging vele mooie maar nutteloze woorden te gebruiken in de stof nog heel wat sterker bestaat dan zelfs bij de leden van onze Orde in de geest - en dat wil heel wat zeggen. Ik vrees dat vele moderne mensen niet meer geleerd hebben zich kort, duidelijk en exact uit te drukken. Toch zou men moeten beseffen dat mededelingen doen aan anderen belangrijk is en dat men daarom er zorg voor dient te dragen dat alles zojuist en zo duidelijk mogelijk geformuleerd dient te worden, opdat anderen werkelijk begrijpen wat wordt medegedeeld. Vooral zouden vele moderne mensen eindelijk eens moeten beseffen, dat het niet voldoende is met allerhande kreten aan te komen dragen wanneer argumenten nodig zijn. Ik zie in de moderne tijd echter steeds meer mensen, die eerlijk schijnen te menen dat hun kreet een onweerstaanbaar argument is.

Denk ik na over de sociale opzet, zo hoor ik steeds meer over een solidariteit die van hogerhand wordt opgelegd en juist daardoor in de gemeenschap zelf steeds meer dreigt te gaan ontbreken. Ik acht dit laatste een groot nadeel, dat niet opweegt tegen voordelen die het eerste ongetwijfeld brengt. Ook nu nog zie je, dat een mens voor een ander die hulpeloos is iets zal willen doen. Maar alleen wanneer er geen andere oplossing bestaat. De moderne mens, die vaak veel betaalt voor ziekenzorg, politie e.d. is geneigd te stellen, dat de ander dan daarvan maar gebruik moet maken, daar hij, deze mens, het zijne reeds heeft gedaan toen hij de hem opgelegde heffingen betaalde.

Opvallend is verder dat men alles in het groot schijnt te willen zoeken. Concepten voor huisvesting, andere bouw, verkeerswegen enz. worden steeds grootser van opvatting. Dit betekent echter, dat de mens zelf verzuipt in een massa vol monumentaliteit, waarin hij zijn eigen begrip van betekenis verliest en komt tot een steeds groter isolement, dat in werk en woongemeenschap steeds minder doorbroken wordt. Wat een nadelige ontwikkeling is. Daar tegenover staat dat bijna elke mens behoefte heeft aan contact, terwijl mensen die bereid zijn naar anderen te luisteren zonder halfzacht te gaan doen, vaak in staat zijn nuttige contacten tot stand te brengen. Er zijn steeds meer mensen die niet alleen maar willen praten, maar ook weer willen leren allereerst te luisteren. Dit is een vooruitgang.

In vele delen van de wereld wordt men geconfronteerd met een toenemend libertinisme. Men vraagt algehele vrijheid. De ervaring leert ons dat in perioden van grote vrijheid de vooruitgang van de mens geestelijk en anderszins, aanmerkelijk wordt afgeremd.

Ik ben er niet voor dat men op sterk gedisciplineerde wijze gaat leven. Maar ik ben er wel van overtuigd, dat in een menselijke samenleving een mate van discipline en zelfdiscipline onvermijdelijk is, omdat zonder deze geen ontwikkelingsmogelijkheden in de gemeenschap bestaan.

Wanneer ik een portret moet geven van sommige moderne mensen, zo zou ik willen stellen: zij zijn anarchisten, die anarchist zijn op kosten van de gemeenschap, en geen anarchist meer zouden zijn indien de gemeenschap zou weigeren de kosten van hun levensonderhoud verder voor hen te betalen. Dit lijkt mij een onaanvaardbare situatie. Je kunt voor mij anarchist zijn wanneer je dit juist acht, maar dan moet je ook de moed bezitten om geheel buiten de gemeenschap te staan. Je kunt echter volgens mij niet gelijktijdig anarchist zijn en je binden aan de verzorging en mogelijkheden van de gemeenschap die je bestrijdt. Dit lijkt mij ook niet goed te praten met de leuze, dat je de gemeenschap zo alleen maar wilt plunderen, omdat je de organisatievormen van die gemeenschap helpt versterken met elk beroep, wat je er op doet. De moderne mens is vaak iemand die droomt van het goede dat hij zou doen, wanneer hij in een situatie zou komen te verkeren, waarin het voor zijn eigen welzijn en bevrediging niet meer noodzakelijk is het kwade voort te zetten waarmee hij zich voortdurend bezighoudt.

De moderne mens beoordeelt het geheel van leven, levensmogelijkheden en ontwikkelingen vanuit zijn eigen standpunt. Wat logisch is en het ook begrijpelijk maakt dat een minister met een ton of meer aan inkomen zegt: "Zo erg is het niet wanneer de mensen een paar centen meer voor brood, melk of iets anders moeten gaan betalen". De man heeft gelijk: voor hem is dit niet zo belangrijk. Maar hij realiseert zich niet, dat het er anders uitziet wanneer je moet leven op een bestaansminimum van bv. f 8000.- per jaar, omdat dan steeds een paar centen tot onaanvaardbare vermindering van je bestedingsmogelijkheden voeren.

Men zegt vaak dat de geluidshinder bij Schiphol werkelijk wel binnen de perken blijft. Maar degene die dit standpunt het meest luidruchtig placht te verdedigen woont zelf in Aerdenhout, waar hij inderdaad daarvan maar weinig of geen hinder zal ondervinden. Kortgeleden was er nog iemand, die nadrukkelijk stelde dat men wat stankoverlast e.d. maar over moest hebben voor de grootheid van Rotterdam. De man woont toevallig wel in die wijk waar van de luchtverontreiniging het minste te bemerken valt. Ik kan zo voortgaan. Wat erop neer komt, dat in uw moderne samenleving bijna eenieder meent te mogen stellen: dit hindert mij niet, dus mag een ander zich daardoor ook niet gehinderd voelen - dit zonder zich te realiseren, hoe verschillende mogelijkheden, instelling en verhoudingen voor de mensen kunnen zijn. Zo min als men zich pleegt te realiseren, hoe verschillend de verhoudingen liggen in verschillende landen. Men probeert alles steeds weer over één kam te scheren en dat gaat eenvoudig niet.

Indien ik met dit alles volgens u geen voldoende kritisch portret van de moderne mens heb gegeven, spijt mij dit zeer. Ik zie echter in die moderne mens het zaad van een geestelijke ontwikkeling, die zeer groot en verbluffend snel ook waar kan worden. Ik zie echter in de moderne mens ook iemand die hulpeloos is, omdat hij niet kwam tot een voldoende zelfkennis, zelfbeheersing en zelfaanvaarding. Ik zie in de moderne mens een wezen, dat zijn grote mogelijkheden vaak bedelft onder zijn behoefte kritiek te spuien, die dan gewoonlijk voornamelijk betrekking heeft op pietluttigheden. Mogelijk maak ik mij aan dergelijke zaken schuldig op het ogenblik. Aan u daarover een oordeel te vellen. Maar dit was mijn kritisch beeld van de moderne mens, een beeld, dat met feiten steeds weer duidelijk maakt dat de mensheid de puberteitsjaren nog niet achter zich heeft. Mijn beeld is dat van een wezen dat nogal wisselvallig is, zowel in optreden als reacties, dat vaak te veel denkt aan eigen genoeg of eigen baat en roem, zonder te beseffen dat een dergelijk alleen voor jezelf streven altijd ten nadele van het geheel zal uitkomen. Ik zie in de moderne mens kort en goed de basis voor een ontwikkeling, maar indien men de laatste periode als een ontwikkeling op zich wil beschouwen, lijkt mij het resultaat maar pover.

Na de pauze zal ik u gaarne verder te woord staan. Ik dank u voor uw aandacht.

DE MODERNE WERELD

Goedenavond.

Had u soms kritiek op mijn kritiek? Niemand? Dan ga ik gewoon nog wat verder. U moet het zelf maar weten. Ik geef eenieder graag inspraak. Weet u wat inspraak gewoonlijk is? Het recht om toespraken te houden en argumenten aan te voeren waar toch niets van terecht komt. Zo, dan bent u op dit punt ook alweer geïnformeerd. Ik was zo even bezig de moderne mens te ontleden. Ik zou het onderwerp, nu ik daartoe de mogelijkheid vind, nog op een wat andere wijze willen benaderen.

De mens heeft een psyche, wat een geleerd woord is voor het geheel van zijn vermogens. Die mens leeft in de moderne wereld met allerhande zaken waarop hij onbewust dient te reageren. Wanneer u in het verkeer zit en al uw beslissingen en handelingen bewust dient te overwegen, zult u later in het ziekenhuis wel de kans krijgen om uw gedachtegang ten einde te voeren. Men zal a.h.w. instinctief moeten reageren. Wat weer betekent dat een groot aantal regels, feiten, situaties door u uit louter zelfbehoud zó dienen te worden geabsorbeerd, dat zij als vanzelf uw handelen verder kunnen bepalen. Omdat u dit met bepaalde sociale patronen, verkeer e.d. doet, zult u meer geneigd zijn op soortgelijke manier een aantal stellingen of denkwijzen in u op te nemen. Vooral wanneer het systemen zijn.

U neemt deze gemakkelijk op, omdat het moderne leven een dergelijke in het onbewuste opnemen van zaken bevordert. Dan zal dit ook het geval kunnen zijn met systemen. Daarin geraakt u dan verward, daar een groot deel van uw onredelijkheid en geconditioneerde reflexen uit het onderbewustzijn stammen. Wat niet te beheersen is. Er zijn bv. mensen die ten koste van alles zullen blijven zweren op Ajax of Feijenoord. Want dat zijn voor hen de heiligen der laatste dagen. Hun indoctrinatie stamt voor een groot deel uit het feit dat zij steeds weer met anderen tezamen op precies dezelfde wijze hebben gereageerd, ook wanneer dit in het begin alleen maar voor de pret was. Gewoontegedragingen zijn voor een groot deel medeaansprakelijk voor het ontstaan van een sociaal patroon. De daaraan ten grondslag liggende waarden en denkwijzen worden echter niet meer bewust beleefd.

Indien echter een ervaring of waarde van besef opduikt die verband houdt met dit patroon, blijkt uit het onderbewustzijn onmiddellijk de volgens dit patroon juiste reactie op te duiken. Zelfs de mimiek en gebaren van een mens krijgen dan opeens een zekere eenvormigheid met die van anderen, zodat je zelfs aan het uiterlijk kunt aflezen tot welke groep hij behoort. Soms lijkt het mij of dit onbewust bepaalde gedrag een belangrijk deel uitmaakt van de moderne mens, zodat de mens van deze tijd niet bepaald geheel vrij is in zijn reacties en denken, ook al veronderstelt hij zelf dat dit wel het geval zal zijn.

Wat voetballen betreft zou ik willen opmerken dat dit zo langzaamaan tot een 20e-eeuwse versie van de gladiatorenspelen dreigt te worden. Er is een toenemende hang naar agressie, die deels wordt afgereageerd, wanneer mensen de fijne en toch zo ingemene trucjes op het veld gadeslaan. Er zijn mensen die daarmee geheel gelukkig en tevreden zijn en zo daar een deel van hun spanningen kunnen achterlaten. Maar anderen vereenzelvigen zich te zeer met spel en spelers. Dan zien wij een vreemd verschijnsel: Er blijken dan grotere aantallen van vooral jonge fans opeens zich te organiseren en t.a.v. alle anderen agressief en zelfs destructief te werk te gaan. Men meent dat dit alleen een fout is van de betreffende personen zelf. Maar indien men even verder ziet zal men ontdekken dat het mede een gevolg is van de techniek, wijze van spelen, de mentaliteit, die de club zelf bevordert en in wedstrijden ten toon stelt. Zeker, de clubs zullen dit ontkennen, wijzen op hun gewijzigde en veel eerlijker wijze van spelen de laatste tijd en het geheel een onaanvaardbaar sociaal verschijnsel noemen. Waarbij zij vergeten dat je een elftal per wedstrijd kunt instrueren, maar een massa veelal eerst in vele jaren kunt beïnvloeden.

Bovendien stammen de mensen die tot dergelijke excessen overgaan gewoonlijk uit milieus vol problemen, zodat zij reeds bijzonder agressief zijn voor de sport van anderen een kanaliserende werking op hen uitoefent.

In het normale menselijke bestaan wordt een groot deel van de voor de mens natuurlijke agressiviteit verdrongen. Dit betekent niet dat zij daarmee verdwijnt. Door zich bezig te houden met een komende wedstrijd op de gebruikelijke wijze, rijst bij de supporters deze agressie naar de oppervlakte en uit zich bv. in strijdliederen, afwijkende kleding en gedragingen. Bij enkele minderheden echter voert zij lijnrecht naar voor anderen zeer storende destructieve handelingen, welke een uiting geven aan de opgeroepen agressie. Dergelijke mensen worden gefascineerd door het denkbeeld: "wij moeten winnen". Zij hebben de behoefte eenieder en alles te domineren. Daar zij geen mogelijkheid hebben de bal te spelen, gebruiken zij voor hun overheersingsdrift alles wat maar voor de hand zou liggen - en vele zaken waaraan anderen niet eens zouden denken.

Deze suggestieve werkingen kunt u waarschijnlijk nog duidelijker en gelijktijdig in minder algemeen gevreesde vorm zien bij de z.g. subculturen. Weet u wat 'n subcultuur is? Meestal is het een hoop kul, die door het turen daarop tot een soort cultuur is geworden, maar in het geheel van het cultuurpatroon een ondergeschikte rol zal blijven spelen. Om enkele van die richtingen van denken te noemen: de provo's, de kabouters, flowerpower people, de dropouts, Jezuspeople. In al deze gevallen hebben wij te maken met mensen, die op de een of andere manier niet geheel in staat zijn de wereld te aanvaarden en daarop ook te reageren zoals deze in feite is. Daarom zoeken zij een eigen patroontje en trachten zich van die gemeenschap te isoleren om zo op eigen wijze harmonisch te leven. Op zich is hun opzet wel juist. Zij vergeten echter steeds weer één ding: je leeft te midden van anderen, zodat je je streven alleen verwezenlijken kunt zolang je niet in botsing komt met het grotere geheel. Daarbinnen kun je wel een invloed zijn, maar niet je eigen leef- en denkbehoeften geheel vervullen.

Subculturen zijn echter zelden geneigd hun omgeving verder met rust te laten. Provo bv. probeerde. Men probeerde steeds weer situaties te scheppen waarin de tegenpartij agressief zou worden om dan met gebruikmaking van zijn eigen excessen, een soort moreel-politiek geestelijk judo te scheppen waarmee men de tegenpartij kon uitschakelen. De bloemenmensen waren uiterlijk heel lief voor eenieder. Hun liefzijn was een soort protest tegen de wereld en zij waren bij voorkeur zo lief op een wijze die de gemeenschap niet geheel aangenaam kon zijn, ofschoon volgens de normen van die gemeenschap gelijktijdig het moeilijk was de gedragingen van deze jonge mensen te veroordelen. Veel van de z.g. lieve gebaren van deze groep waren in feite een onderstrepen van het verschil tussen eigen gedrag en de gedragingen van de maatschappij, wat een vaak vernietigend aankomende vorm van kritiek was die men alleen kon negeren, daar bestrijden gezien eigen normbesef moeilijk was.

Het betekent dus altijd weer een spanning die bestaat tussen de algemeen heersende vorm van cultuur en de subculturen. Maar het zijn die subculturen die deze spanningen vooral zullen moeten verwerken. Hierdoor is de bestaansmogelijkheid van een subcultuur in wezen reeds beperkt. De dropouts zijn een voorbeeld van hetgeen er als resultaat kan ontstaan. Je hebt, overtuigd van je eigen goede inzichten, geprobeerd met de maatschappij in dialoog te komen en ontdekt dat dit grotendeels onmogelijk is, zodat je je aan moet passen, dan wel zeer sterk moet worden om een strijd aan te gaan die je nooit geheel zult kunnen winnen. Sommigen grijpen naar agressieve middelen. Maar niet eenieder is bereid voortdurend weer slagen te incasseren. De enige andere uitweg voor hen die zich niet aan kunnen passen, is dan de vlucht uit de maatschappij. De een gaat "terug naar de natuur" en trekt zich van niets en niemand meer wat aan, de ander heeft die kans niet en grijpt naar andere middelen. Hij gaat spuiten, snuiven, slikken, roken, wordt een junkie.

Maar het is zeker geen uitzonderlijk verschijnsel. Oudere mensen die in een soortgelijke situatie kwamen te verkeren, kwamen immers reeds zeer lange tijd tot misbruik van andere roesvormende middelen, die voornamelijk naar men zegt in Schiedam werden vervaardigd. Ook deze mensen onttrekken zich aan de gemeenschap in hun roes, zijn vaak agressief in hun

gedragingen en zijn niet meer in staat de werkelijkheid onder ogen te zien. Of je stuff gebruikt of alcohol, het uiteindelijke doel is het scheppen van een toestand, waarin je je weer aanvaard en aanvaardbaar voelt, een toestand waarin gevoelens van onmacht tijdelijk terzijde kunnen worden geschoven.

Isolement van de werkelijkheid noemde ik als kenmerk voor de subculturen. Maar realiseert u zich wel dat er bepaalde ambtelijke groepen zijn, die zich precies als die subculturen gedragen en geen rekening houden met de werkelijkheid en de feiten daarin, maar hun plannen enz. a.h.w. boven deze werkelijkheid trachten te stellen. De bindende factor in deze groepen ligt natuurlijk wel wat anders. Deze mensen werken samen aan bepaalde projecten, die zij onbewust aanvoelen als zaken die los staan van de gemeenschap en haar werkelijke behoeften. Onbewust reageren deze groepen: ons project is hét project van belang. Wanneer wij dit door kunnen voeren zijn ook wij belangrijk. Onbewust voert dit tot een grote eenzijdigheid bij de benadering van alle meningen en behoeften in de gemeenschap die samen zouden kunnen hangen met het al dan niet doorvoeren van het project. Het gevolg is dat er vele grotere en kleinere ambtelijke groepen in de wereld komen, die zeer ondemocratisch hun projecten "er door trachten te duwen" terwijl die voor het geheel eerder slecht dan goed zijn. Voor de mensen in deze groepen is dit echter een zaak van eigen belang geworden. Zij trekken zich niets aan van de meningen en veranderingen in de buitenwereld, omdat hun belangrijkheid volgens hun eigen denken afhangt van de doorvoering van alle plannen waar zij achter staan. Zo wordt binnen de maatschappij veel schadelijks of onnuttig gerealiseerd, alleen omdat die maatschappij nog niet wijs genoeg is om de trekken van de subculturen terug te vinden bij de vele instanties, die - als het eropaan komt - meestal de dienst uit plagen te maken.

Volgens mij zou je terecht mogen stellen, dat de moderne cultuur is opgebouwd uit een zeer onevenwichtige opeenstapeling van subculturen, die van de werkelijke cultuur, geboren uit erkenningen en behoeften van het geheel, maar zeer weinig overlaten. Fouten opheffen komt steeds minder voor. Wel tracht men de gevolgen van die fouten te compenseren. Wat ook bv. tot uiting kwam in de zeer agressieve muziek die enige tijd als de enig belangrijke heeft gegolden voor vele jongeren. Geluidsterkte en het scheppen van dissonanten en ongebruikelijke effecten was hierbij belangrijker dan het vertellen van een melodisch verhaal. Zoals de in zwang gekomen elektronische muziek in vele gevallen alleen maar omschrijfbaar is als een poging een onmenselijk maatschappij weer te geven.

Modern toneel is in vele gevallen een poging tot communiceren met de medemensen, waarbij men voorbijziet aan de werkelijke functie van het toneel in de gemeenschap tot dan toe. De werkelijke functie van het toneel is volgens mij nog steeds: allereerst een ontspanning te geven, waarbij de mens door identificatie van zijn ik met denkbeeldige figuren - voorgesteld door anderen - tijdelijk een onwerkelijkheid kan beleven, die hem voert tot een toestand waarin hij zijn eigen werkelijkheid beter aan kan. Maar de modernen zeggen vaak: Ik heb een zending, daarom ga ik probleem op probleem stapelen. Op zich hoeft dit niet verworpen te worden. Maar op het ogenblik dat men dit zo uitvoert, dat er geen humor of andere factor meer overblijft in het geheel waarmee het publiek zich kan vereenzelvigen en het geheel eerder - zoals bij modern toneel vaak het geval is - een soort confrontatie wordt, zal het alleen nog aanvaard en begrepen kunnen worden door mensen die reeds zo denken als de schrijver en de toneelacteurs. Waarmee de functie van werkelijke communicatie is uitgeschakeld.

In de kunst zien wij vele moderne vormen, die allen kunnen aanspreken, die iets te zeggen hebben. Dit geldt zowel voor non-figuratieve als figuratieve benaderingen van onderwerpen. Het zijn dan denkbeelden of een weergave van emoties, die voor anderen voldoende toegankelijk blijven om zich daarin te kunnen verdiepen. Maar er zijn ook groepen kunstenaars, die de mens trachten te confronteren met hun visie op de maatschappij, zonder een begrijpelijke taal te willen spreken om zo de toeschouwer de mogelijkheid te geven zich in het werk te verdiepen. De kunst is dan een strijdmiddel geworden, waarvan de inhoud en de betekenis ontgaat aan degenen voor wie mening en strijdvaardigheid het belangrijkste zouden zijn. In dit opzicht zijn strips en cartoons vaak meer "kunst", dan de vele wat opschepperige abstracties van hen, die zich boven deze wijze van argumenteren en uitbeelden kennelijk ver verheven achten.

De strijdvaardige kunstenaars van alle disciplines moeten beseffen, dat kunst ophoudt een belangrijk verschijnsel, strijdmiddel of communicatiemiddel te zijn, wanneer het alleen nog maar toegankelijk is voor kleine selecte groepen.

Er zijn heel wat van die problemen in uw dagen. De moderne mens is eigenlijk een wonderlijk wezen wanneer je hem objectief beziet. Kortgeleden was ik, ter assistentie van iemand die overging als gevolg van een verkeersongeluk, op een van uw grote snelwegen. Daar zaten in een auto twee mensen te kankeren over het overmatige verkeer dat de lucht zo verontreinigde en zeiden niet te begrijpen waarom zoveel mensen zonder een werkelijke reden met hun auto op pad gingen. Hun bestemming was een restaurant rond 30 km. van hun woonplaats, waar zij wilden gaan eten. Het kwam niet in hen op, dat ook zij zonder werkelijke reden met hun auto op pad waren. Zij meenden het eerlijk. Hun milieubewust gepraat was oprecht gemeend. Zij zagen alleen niet in, dat hetgeen zij deden juist datgene was wat zij bij anderen zo verwerpelijk vonden. Dergelijke situaties kom je steeds weer tegen. De mens wil mogelijk het goede, maar hij doet gewoonlijk het verkeerde. Zelfs wanneer hij anderen goed wil doen.

Dat men dekens, levensmiddelen enz. geeft aan mensen die door een aardbeving getroffen worden, acht ik alleen maar juist en goed. Maar dat men een dergelijke steun steeds weer verleent aan mensen getroffen door een misstand die telkenmale weer optreedt, acht ik juist verkeerd. Indien je die mensen alleen maar helpt, zonder op de oorzaak te letten, daaraan iets te doen en pressie uit te oefenen dat de betrokkenen ook zelf hieraan iets doen, help je alleen maar een situatie in stand te houden die in de toekomst voor nog veel meer mensen noodlottig zal worden. Beseft men dit? Internationaal zowel als nationaal zie je een dergelijke verkeerde opvatting van helpen echter steeds weer optreden. Ik zou in kunnen gaan op meerdere dergelijke toestanden, die gewoonlijk vooral door een volledig onbegrip voor anderen en hun toestand in het leven geroepen worden, zoals de wijze waarop uw land zijn migranten bevolkingsdelen tot een zich vestigen tracht te bewegen, zonder gelijktijdig hen een mogelijkheid te geven dit volgens hun aard en behoefte te doen. Het probleem van de woonwagenbewoners ligt bv. heel anders dan men algemeen schijnt aan te nemen.

Ik heb het gevoel dat mensen elkander niet bewust willen hinderen of plagen, maar dit eenvoudig doen omdat zij uitgaan van het standpunt dat hun eigen wijze van leven en hun eigen bezigheden alleen van belang zijn, terwijl al het andere van minder betekenis zou zijn. Kwalijk kun je het die mensen niet eens nemen, want zo zijn zij opgevoed. Maar in deze z.g. solidaire maatschappij geldt ergens nog steeds: ieder voor zich en God – of de staat – voor ons allen. Wat is uw mening wanneer ik stel dat de moderne mens met het vermogen meer feiten op te nemen en meer te kennen dan vele geslachten voor hem, gelijktijdig verleerd heeft te zien naar de consequenties van zijn gedrag en handelen.

Vraag: Is dit evolutie?

Antwoord: Volgens mij eerder een slingerlijn, een meanderend dal, ingeslepen door de menselijke gemeenschap in de rots der eeuwen. Je kunt aantonen dat golven van origineel denken rond de 300 jaar uiteen liggen, terwijl andere golven eveneens periodiek optreden. De omstandigheden veranderen wel maar de menselijke impulsen blijven een gelijksoortig patroon volgen. Wat mij althans niet toeschijnt te stroken met uw begrip van evolutie. Uw tijd brengt belangrijke vernieuwingen, zoals ook in vroegere perioden het geval is geweest. Voor u is het belangrijkste volgens mij het nu ontstane vermogen tot automatische productie met een minimum aan menselijk ingrijpen door computers met feedback, zodat optredende fouten herkend, uitgeworpen en de oorzaken van de fout zelfs automatisch hersteld kunnen worden.

Dit betekent, dat de mensen meer vrije tijd zullen kunnen krijgen, die zij aan scheppend werk en denken kunnen besteden. Want een elektronisch brein denkt niet maar heeft een herinneringsvermogen en combinatievermogen dat sneller werkt en groter kan zijn dan bij de mens, maar altijd van program en ingebrachte gegevens afhankelijk zal blijven. Zelfs de z.g. zelf programmerende cybernetische breinen, zoals die hier en daar nu al gebruikt worden, zijn afhankelijk van het oer programma dat is ingevoerd. Zij kunnen daaraan wel iets veranderen maar niet hun hierdoor gestelde gerichtheid veranderen.

Scheppend werken, deze vreemde mengeling van rede, kennis en gevoel is de meest bijzondere eigenschap en geestelijk ook de grootste mogelijkheid voor de mens. Uw tijd heeft het zover gebracht, dat de mens hiervoor meer en meer tijd in zijn leven zal kunnen gaan vrijmaken. Helaas doet hij het niet en willen de meeste mensen dit nog niet. Wat mijn antwoord was op uw opmerking. Ik verwacht echter voor de moderne mens een steeds toenemende mogelijkheid tot werkelijke ontwikkeling, welke geestelijk van belang zal zijn en zie in hem vele nu nog paranormale mogelijkheden rusten die volgens mij tot ontwikkeling zullen gaan komen. Mijn oordeel: een mens die nog rijpen moet, maar vele goede mogelijkheden in zich bergt, ondanks de uiterlijke onvolmaaktheden van deze mens en zijn maatschappij.

Nu wil ik nog even enkele woorden gaan omschrijven die u mij opgeeft.

Zigeuner: Een mens die door zijn gevoel van vrijheid anderen een gevoel van onbehagen verschaft en zo door de meesten onderschat wordt, zowel wat zijn begaafdheid als mogelijkheden betreft.

Beatmuziek: Een muziekvorm die bij een minimum aan gedachten en inhoud een maximum aan geluid produceert, waarbij het ritme het belangrijkste is, daar dit bij die geluidsterkte verdovend werkt op de toehoorders. M.a.w. muziek om high bij te worden. De commercie gaat hierbij uit van het standpunt dat het publiek dommer is dan het is, brengt waarden die minder zijn dan het publiek zou kunnen verwerken en komt zo vaak tot een verlaging van het algemeen cultureel peil zonder dat daarvoor enige noodzaak bestaat.

Modernisme: De neiging te doen of je vooruitloopt op je tijd door terug te grijpen op iets dat zo oud is dat niemand zich het meer herinnert.

Woonwagenwet: Een poging de mens aan een ketting te leggen door de mogelijkheden van de woonwagen aan banden te leggen en zo een aanpassing te bereiken die onnuttig en onmogelijk is.

Kraken van woningen: Volgens mij een poging om vaak zonder enige vergoeding gebruik te maken van goederen die een ander niet gebruikt en af zou willen breken soms, ofschoon het later ontbreken daarvan voor anderen een gebrek zou kunnen betekenen. Zodat de kraker een sociale functie vervult als geweten voor een gemeenschap die veel van het goede wil vernietigen om minder bruikbaar nieuws daarvoor in de plaats te stellen.

Futurisme: Dromen over een toekomst, waarbij men het heden en de noodzaken voor de mens van heden maar al te vaak vergeet in zijn extrapoleren van hetgeen men op dit moment mogelijk acht. Of wel: Iemand die praat over de behoeften van het jaar 2000, terwijl er op dit ogenblik steeds meer behoeftigen komen.

Waarmee ik helaas moet besluiten.

Goedenavond.

d.d. 4 oktober 1974